

MAHMUDKHOJA BEHBUDI AS THE "STARTUP FOUNDER" OF THE UZBEK NATIONAL AWAKENING

Ermatova Maftuna Egamjanovna

University of Journalism and Mass Communications of Uzbekistan

Faculty of PR and Management, Media Design Department,

3rd-year student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18195651>

ARTICLE INFO

Received: 02nd January 2026

Accepted: 07th January 2026

Online: 08th January 2026

KEYWORDS

Mahmudkhoja Behbudi, Jadidism, national awakening, startup, innovation, educational reform, journalism, theater, creative industry.

ABSTRACT

This scientific article provides a comparative analysis of the educational, social, and cultural activities of Mahmudkhoja Behbudi, a leading figure of the Uzbek national awakening movement in the early 20th century, through the lens of the modern concept of "entrepreneurship" or "startup culture." The study interprets the Jadid movement as an innovative process and academically links Behbudi's initiatives in education, journalism, and theater with contemporary startup activities in universities and the IT sector. The article aims to integrate historical heritage with modern paradigms of education and innovation.

MAHMUDXO'JA BEHBUDIY - O'ZBEK MILLIY UYG'ONISHNING "STARTAPCHISI"

Ermatova Maftuna Egamjanovna

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

PR va menejment fakulteti, Mediadizayn yo'nalishi 3-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18195651>

ARTICLE INFO

Received: 02nd January 2026

Accepted: 07th January 2026

Online: 08th January 2026

KEYWORDS

Mahmudxo'ja Bexbudi, jadidchilik, milliy uyg'onish, startup, innovatsiya, ta'lim islohoti, matbuot, teatr, kreativ industriya.

ABSTRACT

Mazkur ilmiy maqolada XX asr boshlarida o'zbek milliy uyg'onish harakatining yetakchi vakili Mahmudxo'ja Bexbudiyning ma'rifiy, ijtimoiy va madaniy faoliyati zamonaviy "startapchilik" tushunchasi bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda jadidchilik harakati innovatsion jarayon sifatida baholanib, Bexbudiyning ta'lim, matbuot va teatr sohalaridagi tashabbuslari bugungi universitetlar va IT sohasidagi startap faoliyati bilan ilmiy asosda bog'lab ko'rsatiladi. Maqola tarixiy merosni zamonaviy ta'lim va innovatsiya paradigmasi bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

XXI asr globallashuv, raqamli transformatsiya va innovatsion tafakkur davri sifatida namoyon bo'lmoqda. Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotining asosiy omillari sifatida startaplar, kreativ industriya va bilimga asoslangan iqtisodiyot e'tirof etilmoqda. Biroq

ushbu tushunchalarning mohiyatiga nazar tashlasak, ularning ildizlari milliy tarix va ma'naviy merosimizda ancha oldin shakllanganini ko'ramiz. Xususan, XX asr boshlarida Turkiston ijtimoiy-siyosiy hayotida yuzaga kelgan jadidchilik harakati milliy uyg'onishning muhim bosqichi bo'lib, u o'z mohiyatiga ko'ra innovatsion fikrlash va islohotchilik ruhiga tayangan.

Mazkur harakatning yetakchi namoyandalaridan biri Mahmudxo'ja Behbudiy (1875–1919) o'z faoliyati bilan millat tafakkurini yangilashga, jamiyatni ilm-ma'rifat, taraqqiyot va ochiq fikrlash sari yetaklashga intildi. U ta'lim tizimini isloh qilish, matbuotni rivojlantirish, teatr va adabiyot orqali ijtimoiy ongni uyg'otish borasida ilgari surgan tashabbuslari bilan o'z davrida mutlaqo yangi g'oyalarni amaliyotga tatbiq etdi. Ushbu jihatlar Behbudiyni an'anaviy jadid ziyolisidan tashqari, muayyan ijtimoiy muammolarga innovatsion yechim taklif etgan shaxs sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Shu nuqtayi nazardan, Mahmudxo'ja Behbudiy faoliyatini zamonaviy "startupchilik" tushunchasi bilan qiyosiy o'rganish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi. Zero, startupchilik faqat iqtisodiy yoki texnologik hodisa bo'lib qolmay, balki jamiyatdagi mavjud muammolarga yangicha yondashuv, kreativ fikrlash va tashabbuskorlikni ifodalaydi. Behbudiy tomonidan amalga oshirilgan ta'limiy, ijtimoiy va madaniy islohotlar ana shunday innovatsion tashabbuslarning tarixiy namunasi sifatida qaralishi mumkin.

Ma'rifiy islohotlar: jadid maktablari va ta'limiy innovatsiya

Mahmudxo'ja Behbudiy faoliyatining markazida ta'lim masalasi turadi. U jadidchilik harakati doirasida eski maktab va madrasalardagi an'anaviy, yodlashga asoslangan o'qitish usullarini tanqid qilib, "usuli jadid" deb nomlangan yangi ta'lim tizimini amaliyotga joriy etdi. Ushbu maktablarda matematika, geografiya, tarix, tabiiyot kabi dunyoviy fanlarning o'qitilishi yo'lga qo'yildi, o'quv jarayonida tushunishga asoslangan metodlar qo'llanildi.

Jadid maktablari o'z davri uchun yangilik bo'lib, jamiyatdagi savodsizlik va intellektual qoloqlik muammosiga innovatsion yechim sifatida yuzaga chiqdi. I. Inoyatov ta'kidlaganidek, jadidlar tomonidan yaratilgan ushbu ta'lim modeli "ta'lim paradigmasini yangilagan tajriba" sifatida baholanishi mumkin. Mazkur jihatdan qaralganda, Behbudiyning pedagogik faoliyati bugungi zamonaviy universitetlar, kredit-modul tizimi va startup markazlari faoliyatining tarixiy asosi sifatida namoyon bo'ladi. Uning ta'lim sohasidagi tashabbuslari jamiyatni bilimga asoslangan rivojlanish yo'lga yo'naltirishga qaratilgan bo'lib, bu startupchilikning asosiy tamoyillaridan biri bilan uyg'unlashadi.

Ijtimoiy ongni yangilash: matbuot va milliy uyg'onish g'oyalari

Behbudiy milliy uyg'onish jarayonida matbuotning o'rni beqiyos ekanini anglagan holda, uni ijtimoiy islohotning muhim vositasi sifatida qo'lladi. U "Taraqqiy", "Hurriyat", "Samarqand" kabi gazetalar orqali jamiyatda ilm-ma'rifat, milliy birlik, taraqqiyot va zamonaviylik g'oyalarni targ'ib qildi. Ushbu nashrlar xalqni faqat xabardor qilish bilan cheklanmay, balki tanqidiy fikrlashga, ijtimoiy mas'uliyatni his etishga undadi.

1917-yilgi publitsistik chiqishlarida Behbudiy millat kelajagini bilim va birlik bilan bog'lab talqin qiladi. Bu qarashlar mazmunan bugungi startaplar faoliyatidagi "bilimga asoslangan rivojlanish" konsepsiyasiga mos keladi. Zamonaviy sharoitda universitet talabalari tomonidan yaratilayotgan EduTech, AgroTech, HealthTech kabi ijtimoiy

yo'naltirilgan startaplar Behbudiy matbuot orqali ilgari surgan ijtimoiy uyg'onish g'oyalarining raqamli davrdagi davomi sifatida qaralishi mumkin.

Madaniy yangilanish: teatr va adabiyotning innovatsion roli

Mahmudxo'ja Behbudiy milliy ongni shakllantirishda san'at va adabiyotning kuchli ta'sirini chuqur anglagan ziyoli sifatida tanilgan. Uning 1911-yilda yozilgan "Padarkush" dramasi o'zbek jadid teatrining ilk namunalaridan biri bo'lib, unda jaholat, ma'naviy tanazzul va tarbiyasizlik muammolari keskin tanqid ostiga olinadi. Asar tomoshabinni befarq qoldirmasdan, uni fikrlashga, xulosa chiqarishga undaydi.

H. Boltaboyev ushbu dramani millat tafakkurini o'zgartirishga qaratilgan madaniy tashabbus sifatida baholaydi. Zamonaviy terminlar bilan aytganda, "Padarkush" ijtimoiy ongga ta'sir ko'rsatgan kreativ startap vazifasini bajargan. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida rivojlanayotgan kreativ industriya, multimedia teatr loyihalari va raqamli adabiyot platformalari Behbudiy boshlab bergan madaniy yangilanish an'alarining zamonaviy ko'rinishidir.

Global tafakkur va tajriba almashinuvi

Behbudiy faoliyatining yana bir muhim jihati uning global fikrlashga intilganidadir. U Istanbul, Qozon, Moskva kabi ilmiy va madaniy markazlarga safar qilib, u yerdagi ilg'or ta'lim va madaniyat tajribalarini o'rganib, ularni mahalliy sharoitga moslashtirishga harakat qilgan. Bu holat uni zamonaviy startapchilarga xos bo'lgan "global fikrlash, lokal yechim yaratish" tamoyiliga yaqinlashtiradi.

Bugungi kunda universitetlarda amalga oshirilayotgan xalqaro almashinuv dasturlari, jumladan, Erasmus+ va Fulbright kabi loyihalar aynan shunday integratsion yondashuvning institutsional shaklidir. Bu jarayonlar Behbudiy orzu qilgan ilmiy va madaniy ochiqlik g'oyalarining amaliy davomidir.

Mahmudxo'ja Behbudiy faoliyati o'zbek milliy uyg'onish jarayonida innovatsion tafakkur va islohotchilikning yorqin namunasi. U XX asr boshlarida mavjud ijtimoiy, ma'naviy va madaniy muammolarga ta'lim, matbuot hamda san'at orqali kompleks va tizimli yechim taklif qildi. Behbudiy tomonidan amalga oshirilgan ushbu tashabbuslar o'z mohiyatiga ko'ra bugungi kunda "startapchilik" deb ataluvchi hodisaning tarixiy shakli sifatida baholanishi mumkin.

Jadid maktablari orqali ta'lim tizimini yangilash, matbuot orqali ijtimoiy ongni uyg'otish, teatr va adabiyot orqali milliy tafakkurni shakllantirish Behbudiyning asosiy islohot yo'nalishlari bo'lib, ularning barchasi jamiyatni bilimga asoslangan taraqqiyot sari yetaklashga xizmat qilgan. Bu faoliyat nafaqat o'z davri uchun dolzarb bo'lgan, balki bugungi raqamli va innovatsion rivojlanish sharoitida ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Shunday ekan, Mahmudxo'ja Behbudiy faqat jadidchilik harakatining yetakchi vakili sifatida emas, balki milliy uyg'onish jarayonida ijtimoiy innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etgan ilg'or tafakkur egasi, ya'ni o'z davrining "startapchisi" sifatida baholash ilmiy jihatdan asosli hisoblanadi. Uning merosi bugungi oliy ta'lim, innovatsion muhit va yoshlar startap faoliyati uchun muhim nazariy va amaliy manba bo'lib xizmat qiladi.

References:

1. Inoyatov I. *Jadidlar merosi va zamonaviy ta'lim*. – Toshkent: Fan, 2015.
2. Boltaboyev H. *Jadid adabiyoti va teatr*. – Toshkent: Sharq, 2012.
3. Qodiriy A. *O'tkan kunlar* (kirish maqolalari orqali jadidchilikka munosabat). – Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 2014.
4. Rahimov B. *O'zbek matbuoti tarixi*. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2018.
5. Saidov A. *Milliy uyg'onish va jadidchilik harakati*. – Samarqand: Zarafshon, 2020.
6. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.